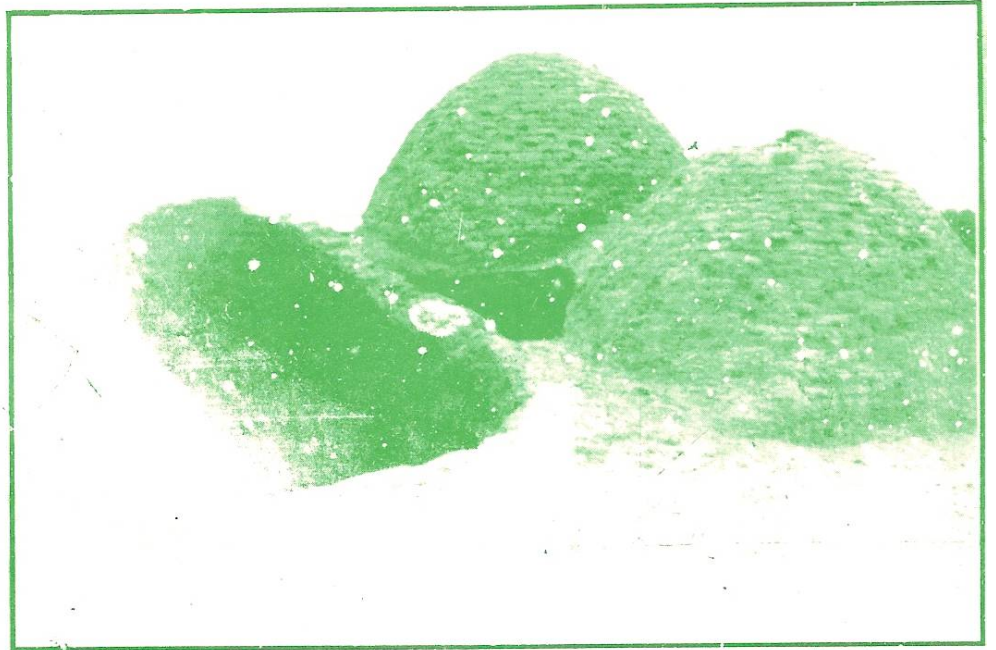
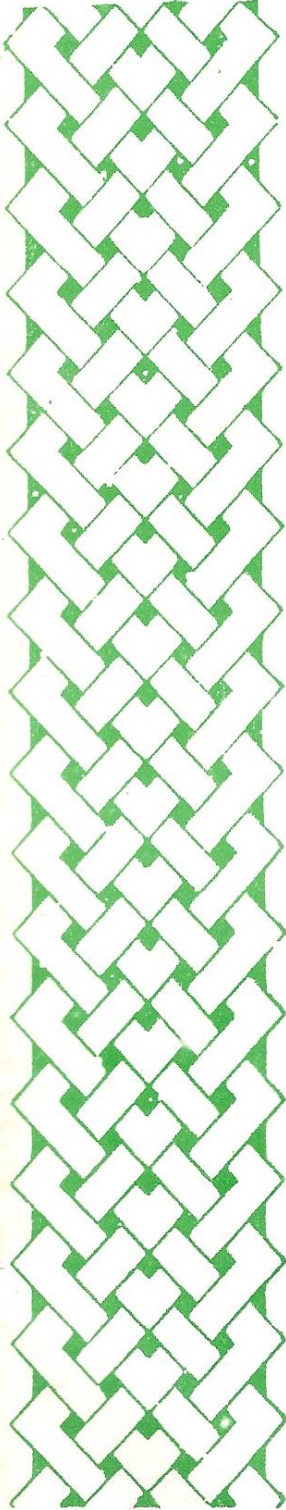

Hanran

AYLIK KÜLTÜR SANAT VE FOLKLOR DERGİSİ

Kubbeli evlerden bir görünüm
Tepeli Mızar Köyü

HARRAN

Aylık Kültür, Sanat ve Folklor
Dergisi

★★★

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü
S.Ahmet OYMAK

★★★

Yayın Yönetmeni
Ahmet KAYA

★★★

MART 1991
SAYI : 39

★★★

Fiyatı : 4.000 TL (KDV Dahil)
Yıllık Abone : 40.000 TL.
Yurtdışı : 25 DM

★★★

Dergimizin adı anılarak iktibas yapılabilir.
Gönderilen yazılar yayınlarsın,
yayınlanmasın iade edilmez.
Reklamlar pazarlığa tabidir.

★★★

Yazışma Adresi:
P.K.44 63100-ŞANLIURFA

★★★

İdare Merkezi :
Hazar Pasajı No : 12 TEL: 101 32
ŞANLIURFA

★★★

Abone bedellerimiz için :
POSTA ÇEKİ 736018

★★★

Dizgi ve Baskı:
Güneydoğu Gazetesi Ofset Tesisleri
Kapaklı Pasajı TLF : 12974-13797-11539
ŞANLIURFA

BU SAYIDA NELER VAR?

Birecik Kitabeleri - I
Mahmut KARAKAŞ

Birecik iç Kalesi ve Surları
A.Cihat KÜRKÇÜOĞLU

Buluntu Hoca
Sarı Vaiz Hoca
Hanifi DÜŞMEZ

Kıta (Şiir)
Mahmut Yaşar UĞUR

Gör Vadisinde Kurşun
Sesleri (Şiir)
Hanifi DÜŞMEZ

Kubbe Evler
Yalnız Harran'da mı?
Mehmet OYMAK

Şanlıurfa Şairleri-1
S.Ahmet KAYA

Sefername'den
Nazır-ı Husrev
M.Emin ERCAN

Yöremizden Sofranıza-1
T.Semra ALGIN

Beni Ararsanız (Şiir)
Şükrü ALGIN

Siverek İl'i...
M.Adil OYMAK

Ölümü Seven
İbrahim Bey (Şiir)
Seyyid A.KAYA

GAP ve Şanlıurfa-I
M.Emin DOĞU

SUNUŞ

Mahmut Yaşar UĞUR, Şükrü ALGIN, T.Semra ALGIN, dergimizin yeni yayın döneminde aramıza, derginin daha iyi bir düzeye gelmesi için şiir ve yazılarıyla katıldılar.

Şiirleriyle bu sayımıza katkıda bulunanlar : **Mahmut Yaşar UĞUR, Şükrü ALGIN, Hanifi DÜŞMEZ, Seyyid A.KAYA.**

Mahmut KARAKAŞ, Urfa Kitabeleri'nden sonra, **Birecik Kitabeleri** üzerinde yaptığı çalışmayı, bu sayımızdan itibaren yayınlamaya başlıyoruz.

A. Cihat KÜRKÇÜOĞLU, Birecik'in tarihi ve mimari dokusunu gün ışığına çıkartmaya çalışıyor. Yazısının konusu, Birecik içkale ve surları hakkında.

Halk arasında büyük bir üne sahip veli ve alim **Buluntu Hoca ile Sarı Vaiz Hoca** hakkındaki menkibeleri, **Hanifi DÜŞMEZ** kaleme almış. **Hanifi DÜŞMEZ** bu arada, **Buluntu Hoca'nın** hiçbir yerde yayınlanmamış fotoğraflarıyla yazısını süslemiş.

Mehmet OYMAK, bu sayıda Harran yöresinin tipik evlerinden olan kubbeli evlerin sadece Harran'da olmadığını, aynı zamanda Suruç Ovası'nda da olduğunu belirtirken, bu tipik evlerin yavaş yavaş kaybolmaya veya yıkılıp, yerine Biriket denen beton yığınının aldığını belirtiyor ve haklı olarak bu konuda yakınıyor.

Daha önce dergimizde tefrika edilen rahmetli **Bedri ALPAY**'ın Divan Edebiyatı türünde ürün veren **ŞANLIURFA ŞAİRLERİ-I**'inin devamı niteliğinde olan Cumhuriyet dönemi Şanlıurfa Şairlerini **S. Ahmet KAYA** kaleme almış. Bu sayıdan itibaren bu araştırmayı yayınlayacağız.

Dergimize yeni katılar **T.Semra ALGIN**, büyük eksikliğini hissettiğimiz Urfa Mutfağını derledi.

GAP ve Şanlıurfa çalışmasıyla **M.Emin DOĞU**, Siverek ili makalesiyle **M.Adil OYMAK**, Nasır-ı Husrev'in SEFERNAME'sinden alıntısıyla **M.Emin ERCAN**, bu sayımızın diğer konukları..

Saygılarımızla..

HARRAN

BİRECİK KİTABELERİ

Mahmut KARAKAŞ

Şanlıurfa'mızın Birecik ilçesi de müslüman Türk tarihinin mührünü vurduğu muhteşem şehirlerden' biridir. Sirtını yüksek bir tepeye dayamış kalesi, önünde akıp giden Fırat'ı ile turistik olduğu kadar tarihi ile de göz kamaştıracak bir yapıya sahiptir. **Birecik Kalesi**'nin surlarının baştanbaşa devrinin büyük hükümdarının övgüsü ile doludur. Yine surların üzerinde ne olduğunu anlayabilmek için merak ve dikkatle bakışlarımızı üzerine çeken, taştan oyulmuş koca mühürler, hükümlerliğin verdiği gurur ve heybetle adeta dünyaya meydan okuyor. İşte o mühürlerin önünde durup okuduğumuzda şu ismin yazılı olduğunu görüyoruz.

Ebu en-Nesr Kayıtbay

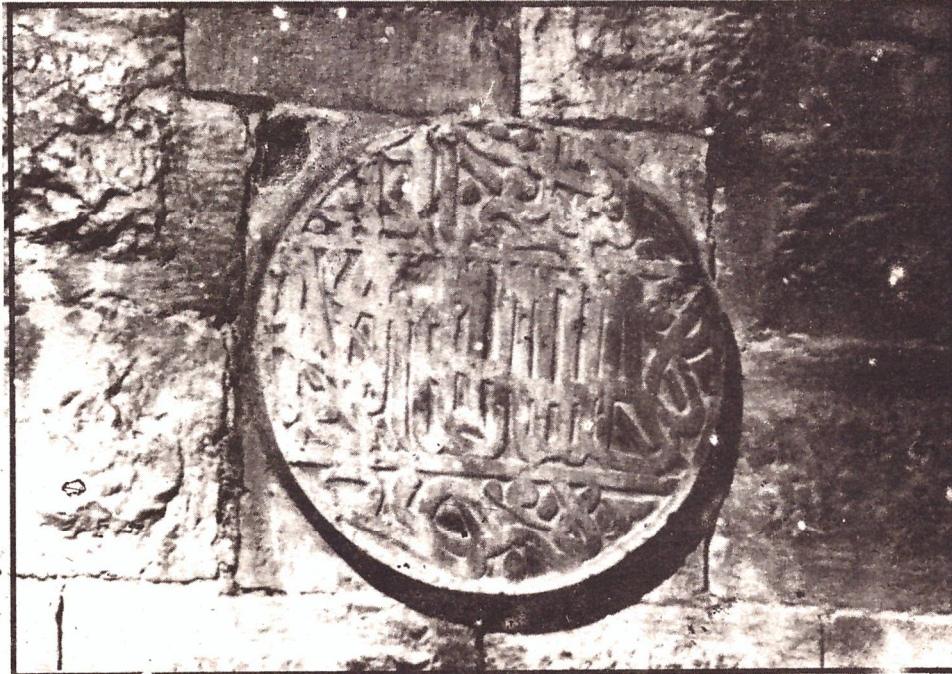
**Anzel-Mevlana es (Su) İtan el-melik el-Eşref
azze nasruhu.**

Yuvarlak bir mühür şeklinde kazılmış olan bu yazı, devrin Mısır Memlûk sultanlarından **Ebu Nasr Kayıtbay (1468-1496)** devrinde yazıldığı anlaşılıyor.

URFA KAPI KİTABESİ

Kitabe şöyledir :

Bismillahirrahmanirrahim

Surların üzerindeki mühürlerden biri

Emere bi'imaretihi Mevlana es-(Su)ltan el-Melik el-Eşraf Ebu'n-Nasr Kayıtbay azze nasruhu bitevella el-fakir illallahı taala Yunus eş-Şerefi Naibi Bire lütfüllahi bihi.

Bu kapı kitabesi, Mısır Memluk Sultanı Kayıtbay devrinde onun Birecik Naibi Yunus tarafından, Kayıtbay'ın emri ile yaptırılmış olduğunu bildirmektedir. Kapının yapılış tarihi burada belirtilmemiştir. Surların üzerindeki kitabenin sonunda tarihi vermiş ki, bu da Kapı ile buna bitişik surların aynı sene içinde yapıldığını göstermektedir. Yazı içinde sultan kelimesini yazarken (sin) harfini ya hiç yazmamış, veya görünmeyecek kadar kısa bırakmıştır. Onun için sultan kelimesindeki (su) harfini parantez içerisinde gösterdim.

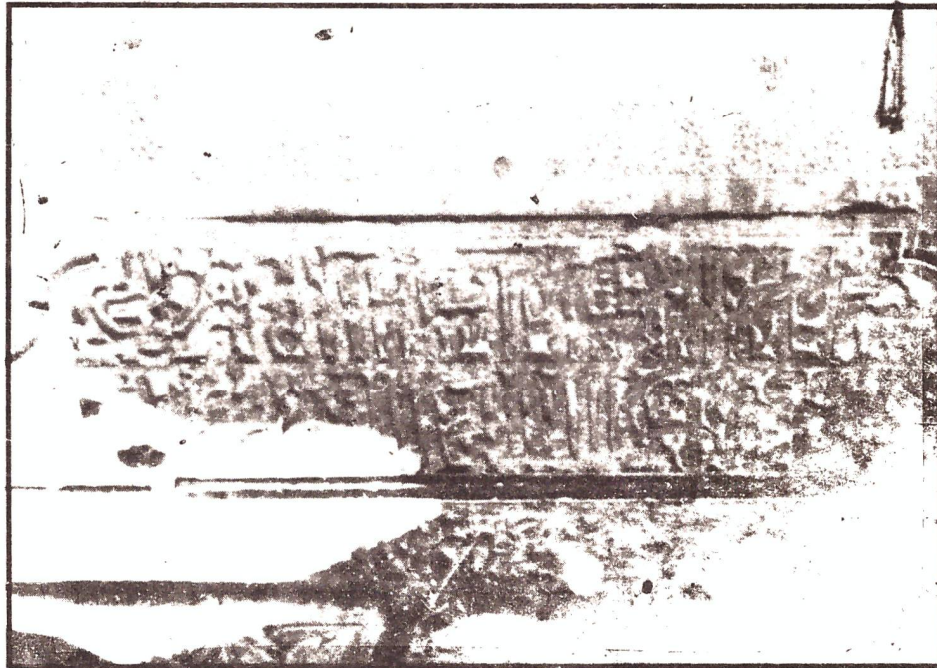
DEH KUBBE KİTABESİ

"Bismillahirrahmanirrahim.

Haza merked el-masum el-merhum el-mağfur emir Muhammed beg bin el-hac Hüseyin Muhtacı ila rahmetullahı taala. Tarihi vefat hamse ve selasine ve tis'a miatin"

Bu kitabe bir türbe kitabesidir. Deh kubbe "on kubbe" anlamındadır. Hacı Hüseyin oğlu emir Muhammed Beğin türbesidir.

Vefat tarihi hicri 935 miladi 1529 tarihinde vefat ettiğinde buraya defnedilmiştir.

Deh Kubbe Kitabesi

BİRECİK İÇKALESİ VE SURLARI

A.Cihat KÜRKÇÜOĞLU

İÇKALE

Birecik içkalesi Fırat nehri kenarında yükselen tabii kayalık bir tepe üzerinde kurulmuştur. M.Ö. 2000 yılından beri iskân edildiği sanılmaktadır. Asurluların çivi yazılı belgelerinde Birecik'den ve İçkalesinden bahsedilmektedir. II. Salmanasar (M.Ö. 859-824) bu kaleyi tamir ettirerek kendi adını vermiştir. Ondan sonra çeşitli tamirat ve tadilatlar gören kale son şeklini 13. yüzyılda kazanmıştır.

Ö.Ş. Müller Drummond'un 1754, J.S. Buckingham'ın 1827, Eugene Napolaon Flaridin'in 1884, A.Slom'un 1884 tarihli gravürlerinde ve 1857 tarihli L'Illustration adlı eserin 29. cildinin 133'üncü sayfasında görülen gravür ile bazı eski fotoğraflar Birecik Kalesinin geçmiş hakkında bizlere önemli bilgiler vermektedir.

Söz konusu gravür ve fotoğraflara bakıldığında Birecik Kalesinin günümüze kadar büyük tahbiratlara uğradığı anlaşılmaktadır.

1838 yılında Birecik'i ziyaret eden Moltke, "Türkiye Mektupları" adlı eserinde Birecik ve kalesinden şu şekilde bahsetmektedir : "...Birecik'in yeri ne kadar önemliyse kendisi de o kadar başka yerlere benzemez bir şehirdir. Nehrin sol kıyısında ve burada bir araya gelen birçok tepelerin eteğinde kurulmuştur. Burçları da bulunan iyi bir sur şehrin etrafını çevirir. Fakat şehrin içi birçok yerlerden görülür. Şehrin ortasında ve nehrin tam yanbaşında 180 ayak yüksekliğinde ve tepesinde ömrümde gördüğüm en harikulade bina bulunan L. kaya konisi yükselir."

Moltke, Anadolu'da tepeler üzerine inşa edilen kalelerin yamaçlarının yutulmamış taşlarla döşendiğini, ya da takriben 75 derecelik bir meyille duvar örüldüğünü belirterek şöyle yazmaktadır. ".... Birecik'in hisarında (Türkler buna Kale-i Beda derler) bu taş örtünün arkasında dışarıya mazgal delikleri olan kemerli dehlizler dolanır. Siverek'te böyle 80 ayak yüksekliğinde, kapkara bazalt taşından şevli bir duvar vardır"

Kanaatimize göre Moltke, Kale-i Beyda'ı yani Beyaz Kale'yi Kale-i Beda olarak yazmış olmalıdır. Zira beyaz taşlarından dolayı kaleye bu adın verilmiş olması daha mantıklıdır.

Moltke şöyle devam eder, "... Asıl Beda hisarı böyle muazzam tonozlardan oluşmakta dört katının üst üste inşasından meydana gelmiştir, burayı tahrip ettiği söylenen altın duvar taş bloklarını dağıtmaya ancak kafi gelebilmiştir. Fakat bunların çoğu yine de yerinden kımıldamadan durmaktadır. Burası tam bir labirenttir. Çok güzel yüksek bir kilise, şimdi bir Türk evliyasının mezarı bitişiğindeki odalarla hâlâ tam olarak durmaktadır, öteki gözleri hala durmaktadır. (Moltke'nin sözünü ettiği Türk evliyası mezarı Şeyh Miftah Türbesi olmalıdır) Yüzlerce ayak derinliğindeki, hâlâ içerisinde su bulunan kuyusu kuzey tarafındaki bir mahzen dedir. Buradan yukarıya doğrudan doğruya kayadan oyulmuş bir dehlizden geçilerek çıkılır. Başka bir kubbeli yerde dev gibi iki insan tasviri ile Farsça bir yazıt gördüm. Kale-i Beda'nın harabeleri şimdiki haliyle hücumlara karşı tamamıyla mahfuzdur. Hatta zaptı imkânsızdır denebilir. Sahiden de üzerinde kaya kitlelerinden yapılmış 60 ile 80 ayak yüksekliğinde bir surla bulunan 100 ayak yüksekliğindeki bir kaya duvarına karşı elden gelecek ne vardır? Devamlı bir bombardımanın yapılabileceği şeyi deprem zaten yapmıştır. Dış örtü duvarının 100 ayak uzun-

luğunda bir kısmı tepeden aşağı yuvarlanmış, fakat onun arkasındaki tonozlar sarsılmamıştır bile. Hisara tırmanabilmek ise eskiden olduğu gibi bugün de imkânsızdır"

Moltke'nin yukarıdaki bilgilerle bize tanıttığı iç kalenin Memlûkler tarafından ilavelerle genişletildiği ve onarıldığı bilinmektedir.

DIŞKALE (ŞEHRİN SURLARI)

Birecik İlçe merkezini çevreleyen şehir surlarının günümüzde önemli bir kısmı yıkılmış olup, yer yer duvar, burç ve kapı kalıntıları ayakta durmaktadır.

Meydan Kapısı, Urfa Kapısı, Meçan Kapısı ve Bağlar Kapısı olmak üzere dört kapısı bulunan ve çok sayıda kitabelerle süslü surlar Memlûk Sultanlarından **KAYITBAY** tarafından **1482** tarihinde yaptırılmıştır. Alaburç ve Urfa Kapısı'ndaki yuvarlak rozet kitabelerde Memlûk Sultanının adı "**Mevlana Sultan Melik-el Eşraf Ebunasr Kayıtbay**" şeklinde geçmektedir. Urfa kapısının doğuya bakan cephesindeki şerit kitabenin sonunda ise yine aynı sultanın adı geçmektedir.

J.S. Müller Durummond'un 1754 tarihli kitabının 206. sayfasında yer alan bir gravür bize Birecik Kalesi ve surları hakkında önemli fikirler vermektedir. Bu gravürde şehir surlarının batıda Fırat kenarında, kalenin hemen eteğinde devam ettiği görülmektedir.

ALABURÇ

Surların meydan kapısına ait olan bu burç, kentin güney batı kesiminde yer almaktadır. Kare planlı burcun içerisinde Muhammed Buhari'nin mezarı bulunmaktadır. Kesme taşlardan inşa edilmiş olan Alaburç'un cephelerinde rozetler içerisinde İslâmi kitabeler ve at nalı şeklinde sağır kemerler yer almaktadır. Yuvarlak rozet kitabelerde "**Mevlana Sultan Melik-el Eşraf Ebunasr Kayıtbay**" yazılıdır.

Burcun batıya bakan cephesinde bir kapısı bulunmaktadır. Burcun güneydoğu köşesinin yukarı kısmı yakın bir tarihte yıkılmış olup taşları yanında muhafaza edilmektedir.

URFA KAPISI

Surların doğu duvarı üzerindedir ve tamamı ayakta kalabilmiş tek kapıdır. Kapının esas süslemeli ve kitabeli cephesi doğuya bakan cephesidir. Sivri kenar içerisinde düz lontolu kapının yukarısında kitabe bulunmaktadır. Bu kitabe kapının **Birecik Naibi Lütfullah** tarafından **Sultan Melik-el Eşraf Ebunasr Kayıtbay**'ın emriyle yaptırıldığı yazılıdır.

Kapının iki yanında ve sur duvarlarında şerit halinde kitabe uzanmaktadır. Bu kitabenin baş kısmı Sultan Kayıtbay'a methiye ile başlamakta son kısmında ise surların **Sultan Melik-el Eşraf Ebunasr Kayıtbay** tarafından H.888 (m.1483) senesinin Ramazan ayının ondördünde tamamlandığı yazılıdır.

Urfa Kapısının doğuya bakan cephesindeki Sivri kemerler üzerinde yer alan konsol sırası bu cepheye dekoratif bir görüntü vermektedir. Bu konsolların üzerinde ve orta kısımda Zengiler devri geçme süslemelerini hatırlatan bir taş süsleme bulunmaktadır. Duvarların en üst kısmındaki konsolların üzerinde yer alması gereken mazgal köşkleri yıkılmıştır.

MEÇAN KAPISI

Surların doğu duvarları üzerindedir. Kapı kısmı yıkılmış olup bir kısım burç ve duvarları günümüze gelebilmiştir. Duvarların doğuya bakan cephesinin üst sırasında bir kitabe firizi dolaşmaktadır. Meçan Kapısı, yakın bir geçmişte Kültür Bakanlığı'nca restore edilmiştir.

Birecik şehir surları günümüze kadar büyük tahribatlara uğramış, yıkılarak yerlerine gecekondular inşa edilmiştir. Meydan kapısındaki güney surların önüne dükkanlar ve üzerlerine evler ile Tekke Cami inşa edilmiştir.

BULUNTU HOCA - SARI VAİZ HOCA

Hanifi DÜŞMEZ

ABDURRAHMAN BULUNTU

Urfa'nın tanınmış alimlerinden biridir. (1865-1968) yılları arasında yaşamıştır. İlimi sahada derin bir bilgiye sahipti. Bugün bile hürmet ve sevgiyle anılan mütevazı bir zattı. Mezarı Halil-ür Rahman Cami bitişiğindeki mezarlıktadır.

Buluntu Hoca (Abdurrahman Buluntu)

Maraş'ın Elbistan ilçesindendir. Urfa'da "Sarı Vaiz" diye tanınmaktadır. Asıl adı Ahmet Lami Efendi olup (1826-1888) yılları arasında yaşamıştır. Edebiyata, felsefe, matematik ve astronomiye meraklı olan bir şair, müderristir. Sakıbiye Kütüphanesinin de kurucusudur.

SARI VAİZ HOCA İLE İLGİLİ BİR KISSA

Yaşadığı dönemin mükerrer ve müşerref insanlarından olan ve büyük ihtimalle sarışın olması nedeniyle "**Sarı Vaiz Hoca**" diye tanınan bu zat Döşeme Camiinde (Bugünkü Halilurrahman Camii) imamlık yapmış. Birgün çok zengin bir adam kendisine oğlunu şakird olarak verir. Bir süre sonra bu zengin ve yaşlı adam ölür. Bu zengin adamın bir karısı ve bir oğlu vardır. Karısı ve oğlu zengin adamın mirasçılaridir. Sarı Vaiz Hoca'nın yanında şakirdiğe başlayan oğlan hocasından ders almaya ve Kuran'ı Kerim okumaya başlar. Hoca birgün "**Oğlum baban öldü, babanın tek mirasçısı sensin. Ne kadar mal sana kaldıysa git onların hepsini sat gel**" der. Hocasının sözünü tutan şakirdi gider babasından kalan bütün malı satar. Hocasının yanına döndüğünde : "**Hocam bütün mallarımı sattım ve yoksullara taseduk ettim**" der. Hocası ona dönerek, "**Hiçbirşeyin kalmadı mı?**" diye sorar. O da hocasına yaşlı annesinin içinde oturduğu bir evinin kaldığını söyler. Hocası : "**Git onu da sat gel**"

BULUNTU HOCA İLE İLGİLİ BİR KISSA

Anlatan : Mehmet Teber Yaşı : 75

Buluntu Hoca benimde aralarında bulunduğun cemaatiyle birlikte bazen Köşger Abdî'nin evine giderdik. Orada ders yapar, Kur'an-ı Kerim okur, İslami meseleleri konuşurduk. Sonra Buluntu Hoca bize "**Gidin, eğlenin**" derdi. Bizde gider, çalar, oynar, eğlenirdik. Birgün Hoca'ya "**Siz ne zaman eğlenecek, keyif edeceksiniz?**" diye sorduk. Hoca bize dönerek, "**Ne zaman ölüm döşeginde, imanımı kurtarırsam, ben de o zaman keyif edip, eğleneceğim**" dedi.

SARI VAİZ HOCA

der, onu da satar gelir. Çok kısa bir süre sonra annesi kahrından ölür. Hocasına gelerek annesini kaybettiğini söyler. Hocası ona **"Başın sağolsun!"** der. Bütün servetini kaybeden çocuğa hocası bu böyle sürüp gitmez, iyisi mi bir iş bul çalış, der. Onun tavsiyesi üzerine bir duvarcı ustasının yanına çıraklığa giren çocuk, bir yandan çalışırken, diğer yandan da para kazanmaya başlar. Birgün Sarı Vaiz Hoca Döşeme Camisinin kenarında abdest alırken, yanına gelen çırağı kazandığı mecidiyeleri hocasına uzatır. Parayı alan hoca suya fırlatır. Paralar suya batar. **"Git bu paralar helal değil, helalinden kazan getir"** der. İkinci kez ve üçüncü kez hoca şakirdinin kazandığı paraları Halilürrahman'a atığında paralar yine batar. Sonradan getirdiği paraları biriktiren Sarı Vaiz Hoca Döşeme Camii kenarında konaklayan kervanlardan bir kervancı başına, yola çıkmadan önce dua almak için Hoca'nın yanına geldiğinde Hoca kervancıbaşına **"Bu kadar param var. Burdan bir şeyler alın Lübnan'da satarınız"** der. Tacirler, develerine Urfa'dan tuz alıp yüklerler. Gemilerle Beyrut'a doru yola çıkarlar. Tacirleri Akdeniz'de fırtına tutar, gemileri parçalanır tahtaların üzerinde tuz torbaları ve tacirler yüzerek Beyrut'a varırlar. Tuzlar ıslanmaz. Tuzları büyük bir parayla satarlar. Dönüşte bazı tüccarlar parayı Sarı Vaiz Hoca'ya vermeyelim derlerse de; kervancıbaşı buna karşı çıkar. Urfa'ya vardıklarında Döşeme Camiine gelen kervancıbaşı paraları Sarı Vaiz Hoca'ya vermek ister. Sarı Vaiz Hoca kervancıbaşına dönerek **"Paraları masanın üzerine koy, şimdi sahibi gelir"** der. Paraları şakırde verir. Şakird Hacı Kamiloğullarıdır. İsmi Mehmet'tir.

HARRAN YAYINLARI SUNAR...

GUIDE TO URFA AND HARRAN20.000 TL
(Urfa ve Harran Rehberi)

A.Cihat KÜRKÇÜOĞLU-Mehmet OYMAK

HZ.İBRAHİM HALİLULLAH VE URFA6.000 TL

Harran Dergisi 2. Cilt50.000 TL

Harran Dergisi 3. Cilt 40.000 TL

Kitapçılara ve Dağıtımıcılara %35 indirim uygulanır

İsteme Adresi : Harran Yayınları P.K. 44 ŞANLIURFA

Mahmut Yaşar UĞUR

KITA

Döndürme yüzün cân'a selamlarla hitab et
Zülfün olayım dök yanağın üzre nikâp et
Olsun perişan mah-ı cemâlinde sürünsün
Lütfeyle yaraşmaz bu kadar işve hicab et.
(Mefûlu Mefâilü Mefâilü Feûlün)

Hanifi DÜŞMEZ

GOR VADİSİNDE KURŞUN SESLERİ

Gor vadisinde kurşun sesleri
ve dehşet içinde bir Filistinli çocuk
saçları dağınık, gözleri mahmur
bu kan denizinde söyle kim uyur?

Silahların gölgesinde doğan çocuk selam sana
alın fetih müjdesiyle parlayan çocuk
selam sana feda kuşağının arslanı
selam zafer kuşağının kahramanı
sen her ölenle, biraz daha yaşayan Filistin
senin çektiğini kimler çekti söyler misin?

Gor vadisinde kurşun sesleri
annelerin konuşur pırıl pırıl mavzerleri
selam Kareme'de coşan, Tel Zeatar'da direnen
Filistin Filistin söyle ey kalbim
senin çektiğini kimler çekti söyler misin?

KUBBE EVLER YALNIZ HARRAN'DA MI?

Mehmet OYMAK

"Harran Evleri" diye şöhret bulmuş olan tipik ev şekli, halen bu kent kalıntıları arasında hayatini sürdürmektedir. Mesken olarak kullanıldıkları için de bakım ve onarımları yapılmakta, örnek olmasında sürdürmektedir.

Daha önce dergimizde bu evler işlenildiği için biz sadece ana özelliklerini belirterek asıl konuya geçeceğiz.

a- Evler şekil olarak koniktir.

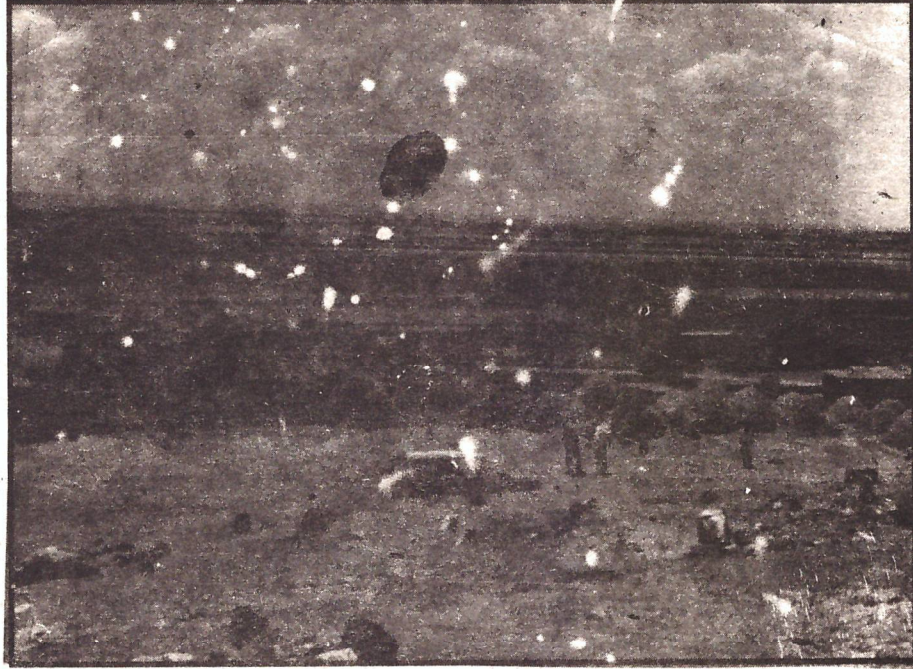
b-100 yıl önceki fotoğraflarda kubbelerin yerden başladığı görülmektedir. Sonra tümü ile değişikliğe uğrayarak yerdn 1,5 metre kadar yükseltlen duvarların üzerine kubbeler oturtulmuş. Eski örneklerden mevcut kalmamıştır.

c- Kubbelerin malzemeleri tarihi yapılardan elde edilen malzemelerdir.

"HARRAN EVLERİ" YALNIZ HARRAN'A MAHSUS DEĞİLDİR

Çocukluğumuzdan beri gittiğimiz "SURUÇ OVASI"ndaki köy evleri bize çok tabii gelmekte idi. Ama sonradan evlerin birbirilerinden farklı oluşlarını sebepleri olduğunu ve bu farklılıkların çok önemli şeyler anlattığını öğrendik. Hele "HARRAN EVLERİ"nin duyuldukça yankı uyandırması hafızamızdaki o "SURUÇ OVASI"ndaki köylerle ilgili izleri zorladı.

Bölge kültür ve hayatının eseri olan bu yapıları görmek, mevcutları varsa tesbit etmek ve ilgilenenlere ulaştırmak için yola çıktık.

Suruç Tepeli Mızar Köyü

İlk durağımız **SURUÇ**'un **Tepeli Mızır Köyü** oldu. Çünkü köye yaklaşırken bu kubbeli evler hemen göze çarpıyordu. Köyde %50'den fazla "**düz dam**" evler olmasına rağmen "**Kubbe Evler**" bir silüet oluşturunuyordu. Köye indik evlere baktık, genel olarak görülebilen özelliklerini tesbit etmeye çalıştık. Suruç Ovasının hemen her köyünde mevcut olan bu evler, gene' olarak şöyle anlatılabilir:

- 1- Genelde güneye bakan bir giriş kapısından eve girilmektedir.
- 2- Her odanın üzeri bir kubbe olmak üzere ev birçok odalardan oluşmaktadır.
- 3- Tüm odalar birbirine içeriden kapılarla bağlantılıdır.
- 4- Yapı malzemeleri kerpiçtir.
- 5- Çok az miktarda ağaç veya taş (%1 gibi) kullanılmıştır.
- 6- Kubbelerin üst ucu sivri ve 20-30 cm. çapı ile bir delik vardır.
- 7- Bazı odalarda ise kubbelerin üst ucu kesik olup 1-2 mt. çapında düzdür ve bu düz kısım, aynı uzunluktaki çok ince ağaçla atılarak kapatılmıştır.
- 8- Kerpiç yapının üzeri yine balçıkla sıvanmıştır. Sıva hemen her sene yenilenir.
- 9- Genel olarak tek kapıdan girilen ev, odalar grubuna ayrılarak, her grup:
 - a- Misafir, oturma ve yatma gayesi ile,
 - b- Anbar, tahıl ve depolama ihtiyacı olan malzeme koyma gayesi ile,
 - c- Hayvanlar için ahır gayesi ile ayrı ayrı kullanılmaktadır.

Kubbeli evler Suruç Ovasında olduğu gibi, Suruç ve Harran ovalarının devamı olan bölge ki, Suriye sınırını aşarak Halep şehri civarında da mevcuttur.

Ama giderek azalan, yıkıldıkça yenisi yapılmayan, yerine 'uhaf, çirkin ve sağlıksız bir malzeme olan ve adına **BRİKET** denen ucube ile evler yapılmaktadır. Şehirleri berbat etmeyi başaran briket, köylere de ulaşarak mimari zevkin kanseri olma başarısını bütün dehşeti ile göstermeye devam etmektedir. Kansere çare bulunacak elbet ama **BRİKET**'e bulunacağı umudunda değiliz.

ŞANLIURFA ŞAİRLERİ -1-

S.Ahmet KAYA

M.AKİF İNAN

1940 yılında Urfa'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Urfa'da ve lise son sınıfın bir bölümünü Kahramanmaraş'ta tamamladı. **Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı** bölümünü 1972'de bitirdi. Öğrenim gördüğü yıllarda, **Hilâl Dergisi** ve yayınlarında müessese müdürü olarak çalıştı. **Türk Ocaklarında, 1964-69** yılları arasında sırasıyla müze, kütüphane ve merkez müdürlükleri görevlerinde bulundu. Bu dönemlerde yurdun birçok yerinde fikri ve edebi konferanslar verdi. Bu seri konferanslar, günümüzde de devam etmektedir. Şair, halen öğretmenlik mesleğini **Ankara Fen Lisesinde** sürdürmektedir.

M. Akif İNAN, yazı hayatına lise yıllarında başladı. 1957'de bölge gazetelerinde göründü. Arkadaşlarıyla birlikte **DERYA** adlı bir gazete çıkardı (1959). 1959-1969 yılları arasında sırasıyla, **TÜRK RUHU, TOPRAK, ORKUN, OKU, TÜRK YURDU, DEFNE, YAPRAK, ÇAĞDAŞ, FİLİZ, YENİ İSTİKLAL, FEDAI, HİLAL** gibi gazete ve dergilerde yazı ve şiirlerini yayınladı. Mehmet Reha, Müslimoğlu, Mithat Mirzali gibi mahlaslar kullandı.

1969'dan itibaren, kurucularından olduğu **EDEBİYAT DERGİSİ**'nde yazı ve şiirlerini yayınladı. **İNAN**'ın Türkiye şiirinde tanınması ve bir yer kazanması, bu dergi vasıtasıyla olmuştur. **İNAN**, şiirlerini Divan şiiri tarzında yazmıştır. Divan şiiriyle günümüz şiiri arasında bir bağ kurmaya yöneldi. Bu konuda çeşitli yazılar yazdı. Bunu direkt şiirlerine yansıtarak tanıdı. Ona göre, Divan şiiri ile çağdaş şiir arasında ilgi kurmanın, ondan faydalanmanın çağdaş şiirimize yeni çağrışımlar kazandırması yönünde gerekli olduğu ve Eski Edebiyatımızın dayandığı İslamMedeniyeti ile günümüz medeniyeti arasında bir bağ kurmanın gerektiğini İslâm'ı anlamadan Divan Edebiyatını anlamının zor olduğunu ve bunun imkansızlığını savundu. Bir süre **MAVERA** dergisinde yazdı. **YENİ DEVİR** gazetesinde yayınlanan "**İslam'ın Edebiyatı**" çalışmasında bu alandaki görüşlerini topladı.

ESERLERİ :

1. Hicret (Şiir 1972)
 2. Medine (Nesir 1980)
 3. Edebiyat ve Medeniyet Üzerine (1971)
 4. Yeni Türk Edebiyatı (1978)
- (Eğitim Enstitüleri için Ders Kitabı)

ŞİİRİNDEN ÖRNEKLER

SİZ

Dikenler çalılar güle dönüşür
Bir abıhayattır nazarlarınız

Enbiya varisi olduğunuzdan
Bu-yi nübüvettir nazarlarınız

İlham yağmurudur kelimeleriniz
Gök sofrası serer pazarlarınız

Nâsa bir kurtuluş muştusu gibi
Sünnet diriltici kararlarınız

Bir tufan dehşeti salar kalplere
Arslan kükremesi azarlarınız

MAHZEN

Çevir gözlerini içimden yana
Sırrını saklayan mahzenim ben

Uzat umutlarını düşlerime dek
Hiçbirşeyin değil hep seninim ben

Bu yazgı bizlerin ortak ülkesi
Hüznün sevincin ve güveninim ben

Toprağım güneşim mevsimim sensin
Suyunum havanım ekmeğimin senin

Birlikte uyandık aynı uykudan
Öncen sonran eskin ve yenimim ben

Seninle ilgimiz bir heves değil
İyi bil neyimsin benim nenim ben

UMUT GAZELİ

Soyundum çileye dönmemecesine
Bilendim ışıktan gözyaşlarıyla

Acılar umudu buldurur bize
Bir zırha büründüm bu çağa karşı

Edep senin sabır benim derimdir
Askerler üretir sessiz ve derin

Bayrağa dönüşen alınımdır şimdi
Ellerim ağların mahşer makası

Türkümüz dünyayı kardeş bilendir
Gökleri insanın ortak tarlası

MEHMET ATILLA MARAŞ

1949 yılında Urfa'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Urfa'da tamamladı. (1966). Erzurum Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesini bitirdi. (1971). Antalya'da Aksu Öğretmen Lisesi'nde tarım öğretmenliği, Adana Devlet Su İşleri ve Teknik Direktör Müdürlüğü'nde İşletme ve Proje Mühendisi olarak görev yaptı. 1978 yılında Türkiye Ziraat Donatım Kurumuna geçti. Halen bu kurumun Eskişehir Bölge Müdürlüğünü yapmaktadır.

Şiire Lise yıllarında başlayan MARAŞ, şiirlerini mahalli gazetelerde yayınladı. (1965). Urfa'da üç arkadaşıyla "Balıklıgöl" dergisini çıkardı. (1966. 6. sayı) Şiir ve yazılarını HAREKET, ADIMLAR, NABI, MAVERA ve HARRAN dergilerinde yayınladı. 1967'de Üniversite yıllarında yazmış olduğu "Aney" şiiriyle tanınan MARAŞ, bu şiiri büyük ilgi görerek TV'de dört kez yayınlandı. Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisine günümüz şiiri ile ilgili maddeler yazdı. Yeni Devir gazetesinde şiir ve sanat üzerine yazılar yazdı. 1981 yılında "Şehrayin" adlı şiir kitabıyla Türkiye Yazarlar Birliği'nce yılın şairi seçildi.

ESERLERİ :

1. Doğudan Batıdan Ortadoğudan (Şiir, 1976)
2. Şehrayin (Şiir, 1981)
3. Aney (Şiir 1983)
4. Zor sözler (Şiir, 1989)
5. Peygamberler Şehri Şanlıurfa (Tanıtım, 1986)

ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER:

SÜHEYLAYA DAİR

1.
Çocuklarda büyüdü
boy attı nergis ve taflan
ölüm ilanları eksilmedi gazetelerden
ol ilanlardan biri
şöyleydi :
Eskişehir eşrafından
sahibül hanedan
falan kızı filan
hakkin rahmetine kavuşmuştur.
cenazesi...
vay anam
ve birden vaveylâ
demekki bu salihâtı nisvandandır
bizim Süheylâ.

2.
Daha dün Süheylâ'yı gördüm
kaçamak bir bakışta
ordu pazarında alışverişte
hani geçen yaz kocası ölmüştü
Süheylâ'yı gördüm dün
çökmüştü.

3.
Süheylâ'yı gördüm dün
öldüm öldüm dirildim.

4.
Ve ben dahi gömüldüm
Süheylâ'nın yanına
"bir garip adam" diye yazıldı
mezar taşına
ben ki yeryüzüne sığmaz
nâzenin bir gönüldüm.

OL ZÂRİF ŞUÂRÂ'DAN

1.
Ulaştı menzillere bir ins-i vahit geldi gitti
Tenha kaldık arada yalnız bir ahit geldi gitti

2.
Nice yaşlı çocuklar suskun gözleri yaşlı
Elleri kalemtutan bir can müvahhit geldi gitti

3.
Korku ve yakarış bize özge artıyor umudumuz
Yaşamak için savaşa çok mücahit geldi gitti

4.
Bir değirmendir bu dünya öğütür ahir zamanı
Ki bu mekana bir gül yüzlü o zahit geldi gitti

5.
Anlaşılmaz bilindi çözüldü anlaşıldı sonunda
Kitaplarla bu çağa dost bir şahit geldi gitti

6.
Yazılsın şu dünyanın şiir haritasına adın
Ol zarif Şuara'dan bir Câhit geldi gitti

1. Doğudan, Batıdan, Ortadoğudan (Şiir)
M.Atilla MARAŞ (Dergah Yayınları 1976)

2. Zor Sözler (Şiir) M.Atilla MARAŞ
(Yazı yayıncılık-1989)

Sefernâme'den Nasır-ı Hüsrev

Yayına Hazırlayan :
M.Emin ERCAN

Nasır-ı Hüsrev, İran Edebiyatının, XI. yüzyılda yetiştirdiği en büyük şahsiyetlerden biridir. Hakim ve şair olup, akli ve nakli bilgilere tamamıyla vakıf olduğu gibi İsmaili mezhebine girip bu mezhepde, **Mısır Fatimî Halifesinin, Horasan** ülkesinde, "**Huccet**" sıfatıyla en büyük vekili ve daîsidir.

Müellifin adı "**Sefername**" nin başında kendisinde söylediği gibi **Ebu-Muineddin Nasır-ı Hüsrev-ı Kubâdyâniyyül-Merv zî'dir**. Doğum yeri Kubadyan olmakla birlikte ömrü **Belh**'te geçmiştir. Doğum tarihi **h. 394 yılı (1003)** dır. Ölüm tarihinde çeşitli ihtilâflar olmasının rağmen, **467-470 (1074-1077)** er yakın tarihlerdir.

ESERLERİNDEN BAZILARI

1. Divanı
2. Zâd-ül Müsafirin
3. Ruşenayiname
4. Saadetname
5. Vech-i ihvan
7. Sefername

Bizi ilgilendiren eseri **Sefername**'dir. Zira bu eserin 14 ve 15. sayfelerinde eserin müellifinin seyahati esnasında **Urfa-Harran**-dan geçtiği anlaşılmaktadır. Bu sahnelerde anlatılanlar aynen şöyledir

Fars aylarında azer ayının ikisine tesadüf eden dört yüz otuzsekiz yılı cemadelâhırasının yirmibeşinci cuma günü Harran'a vardık. Nevruz'da Horasan'ın havası nasılsa o vakit oranın hâvası da öyleydi.

Oradan hareket edip Karavul denen bir şehre ulaştık. Cömert bir yiğit, bizi konukladı. Evine girince yanıma bir bedvi arap geldi, aşağı yukarı altmış yaşında vardı. Bana Kur'an bellet, dedi. Ona "**kul âuzu bi-rabb-in Nas**" belletmeye çalıştım. Benimle beraber okurken ben "**inet cinneti vennâs**" deyince "**Eraeyten nas' da diyeyim mi?**" dedi. Bu süre bu kadardır, dedim. "**Tebbet**" suresinde **Nakkâlet-el hatab** değil, "**Hamâalet-el-hatab**" dendiğini bilmiyordu. O gece ne kadar çalıştıysam faydası olmadı, altmış yaşında bir arap, **Kul âuzu** suresini belleyemedi gitti.

Dört yüz otuz sekiz yılı reccâsinin ikinci günü Seruc'a geldik. İkinci günü Fırat'tan geçtik, Menbic'e vardık.

YÖREMİZDEN SOFRANIZA -1

T.Semra ALGIN

GİRİŞ

Urfa folklorunun zenginliği, dolayısıyla mutfak kültüründe yansımıştır. Ancak bu zenginlik, teknolojik gelişmenin getirdiği rahatlık sonucu unutulmaya yüz tutmuştur. Amacımız bu folklorik zenginliğin gelecek nesillere ulaşmasını sağlamaktır.

Bu araştırmamızda, herşeyden önce varolan kültürümüzü en doğru biçimde yansıtmaya çalışmaktır. Bu derlemeyi kırsal kesimdeki halkla birlikte, şehirde yaşayan yaşlılarımızın ağızlarından bizzat derledim. Bu konuda Urfa folkloruna katkıda bulunabilseydim kendimi bahtiyar sayacağım. Bu sadece, benim derlemelerimle değil, birçok kişinin katkılarıyla gerçekleşmiştir. Bana yardımcı olan dost ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

KEMELİ KEBAP

Malzemeleri :

- 1 kg. Keme
- 1 kg. Orta yağlı koyun kıyması
- 1 tatlı kaşığı tuz
- 1 kg. odun kömürü

Yapılışı :

1. Kömürler mangala konup ateş yakılır. Kayılmaya bırakılır.
2. Kemeler, suya konup ısıtılır, üzeri yumuşayınca bıçak süre süre üzerindeki kısımlar alınır.
3. Kuşbaşı doğranır.
4. Et bir kaba alınır içerisine tuz koyulup iyice karıştırılır.
5. Kebap şişlerinden biri alınır. Kemededen bir parça saplanır. Etten ceviz büyüklüğünde bir parça alınıp avuçta yuvarlanarak şekil verilir. Ortasından keme'nin üzerine saplanır. Bir keme, bir et olmak üzere şişe saplanır. Bütün şişlere aynı işlem uygulanır.
6. Kayılmış kömür ateşinin üzerine şişler dizilir. Bir süre beklenir. Şişlerin her iki tarafının iyice pişmesi sağlanır.
7. Bir kaba sırası bozulmadan çekilir.
8. Sıcakken servis yapılır.

NOT :

1. Kemeli kebapta ince doğranmış maydanoz ve yeşil soğan karışımıyla dürüm yapılarak yenir.
2. Keme kıraç arazide baharda toprağın altında yetişen patatese benzeyen bir mantar türüdür.

HAMURLU

Malzemeler :

- 2 su bardağı un
- 2 su bardağı yeşil mercimek
- 1 tatlı kaşığı tuz
- 2 kuru soğan
- 2 yemek kaşığı sade yağ

Yapılışı :

1. Un çok az su ile yoğrulurak sertçe bir hamur haline getirilir.
2. Hamur ince açılır. 2 cm eninde 1/2 cm. boyunda ince ince makarna kıvamında kesilir.
3. Soğanlar ayıklandıktan sonra yıkanır, İri iri doğranır. Bir tencereye konur. Ölçülü yağ eklenip, soğanlar sararınca kadar kavrulur.
4. Ayrı bir kapta mercimekler ayıklanıp yıkanır, tencereye atılır.
6. Daha önce hazırlanmış hamurlar tencereye atılır.
7. Hamurlar pişinceye kadar haşlama işlemine devam edilir. Fişince ateşten alınır.
8. Sıcak sıcak tabaklara konarak, servis yapılır.

DUVAKLI PİLAV

Malzemeler :

- 2 su bardağı piring
- 1/2 kg orta yağlı kuzu kıyması
- 3 orta boy patlıcan
- 1 yemek kaşığı sade yağ
- 2 çay kaşığı tuz
- 1 su bardağı sıvı yağ (kızartma için)
- Karabiber

Yapılışı:

1. Patlıcanlar yıkanıp soyulur, inc ince (patlıcanların uzunluğuna) kesilir.
2. Yağ bir tavaya konarak patlıcanlar üzerine atılır. Patlıcanların her iki yüzü morarınca kadar tavada bekletilir.
3. Ayrı bir kapta kıyma et kavrulur. Sonra salça eklenerek ateşten alınır.
4. Başka bir tencereye pilavlık yağ konarak, ayıklanmış olan piringten eklenerek kavrulur.
5. Pilav yapılacak tencerenin altına kızartılmış patlıcanlar serilir.
6. Sonra kavrulmuş olan kıyma patlıcanlar üzerine serilir.
7. Kavrulmuş piring kıymanın üzerine konup, 2-3 bardak su ile tuz ilave edilir.
8. Tencerenin üzeri kapatılarak 20-25 dakika pişirilir. Ateşten alınarak 10-15 dakika bekletilir.
9. Tenceden daha büyük bir servis tabağı tencerenin üzerine konarak tencere ters çevrilir.
10. Sonra üzerine karabiber serpilerek servis yapılır.

ELMALI KEBAP

Malzemeleri :

- 1,5 kg küçük yeşil elma
- 1 kg orta yağlı koyun kıyması
- 1 kg odun kömürü
- tuz

Yapılışı :

1. Mangala kömürler konur, ateş yakılır. Kömürlerin kor olması sağlanır.
 2. Et geniş bir kapta tuz ile iyice yoğrulur.
 3. Elmalar yıkanarak ortası çıkarılır.
 4. Kebab şişi alınır. Elmalardan bir tanesi en sona kaplanır. Sonra etten ceviz büyüklüğünde bir parça alınır elle sıkılarak şekil verilip elmanın üzerine saplanır. Bir elma bir et olmak koşulu ile şiş tamamlanır. Bütün şişlere aynı işlem uygulanır.
 5. Geniş bir kaba pişen kebablar sırası bozulmadan çekilir. Ağız kapatılmalıdır. Aksi taktirde soğur.
 6. Servis tabağına alınarak sıcakken servis yapılır.
- NOT : elmalar kesinlikle soyulmadan kullanılacaktır.

SOĞAN TAVASI

Malzemeler :

- 1 kg küçük soğan
- 1/2 kg koyun eti
- 1 su bardağı nohut
- 1 yemek kaşığı salça
- 3 kaşık sade yağ
- 1 su bardağı nar pekmezi
- tuz

Yapılışı

1. Nohutlar ayıklanarak yıkanır. 2-3 saat ıslatılarak bekletilir.
 2. Et yıkanıp kuşbaşı şeklinde doğranır. Bir tencereye alınır. 1 kaşık yağla hafif kavrulur. İçine ıslatılmış nohutlar konarak tencerenin ağız kapatılır. Nohutlar pişinceye kadar bekletilir.
 3. Soğanlar soyulup iki tarafı kesilerek yıkanır.
 4. Bir tencereye soğanlar konur, 2 kaşık dış kabukları hafif pembeleşinceye kadar kavrulur.
 5. Salça ilave edilerek kavrulur. Pişmiş et ve nohutlar eklenir. Nar pekmezi ile 3 bardak su ilave edilerek pişmeye bırakılır.
 6. Soğanlar yumuşamalı. Et ve nohutlar iyice pişmelidir. (30-35 dakika)
- NOT : Yöremizde bu yemek piring pilavı ve ayranla ikram edilir.

AFİYET OLSUN.

Şükrü ALGIN

BENİ ARARSANIZ

*T.Ziyaeddin AKBULUT'a
Sevgilerimle*

Beni ararsanız bakırcılar çarşısında
Gelin sinilerinde
Kahve gümgümlerinde
Bulursunuz.

Kuyumcular çarşısında ararsanız
Gümüş kemerlerde
Altın hizmalarda
Bulursunuz.

Şıra pazarında ararsanız
Gümpekmezinin rengine
Balın kokusunda
Bulursunuz.

Sıra gecelerinde ararsanız
Bereketli sofralarda
Çiğköftenin tadında
Bulursunuz.

Mentaplı gecelerde ararsanız
Aynızelihanın mavi şularında
Halilürrahman'ın balıklarında
Bulursunuz.

Beni ararsanız Bedestanda
Düğümdüğüm yazılmış
Kilimlerde, halılarda
Bulursunuz.

Ben Urfa'yım beni ararsanız
Gönüllerde bulursunuz.

Siverek İl'i

M.Adil OYMAK

"Allah kulunu sevindirecekse önce eşyasını kaybettirir; sonra da buldurarak sevindirir"

Biz bu yörenin insanları olarak yıllardır, belki de yüzyıllardır bu kaderi yaşıyoruz. İlk elde aklıma gelenleri şöyle bir düşündüm.

Harran Üniversitesi : İlk ve Orta çağların Üniversitesi. Dişimizle tırnağımızla uğraşa didine bu hedefe yeni yaklaşabildik. 1991 yılı içerisinde açılacağı umudu ve heyecanındayız.

Sulu Ziraat : Birçok seyyahın seyahatnamesinde okuduğumuz, bağlı bahçeli, üzümlü asmalı Harran Ovası; yüzyıllar boyu çöl olarak kaldıktan sonra yeniden GAP ile hayat bulacak.

Harran : Şehir iken kaza, kasaba ve köy olmuştur. Şimdi yeniden şehir olma yoluna girdi. Kaza teşkilatı kuruldu.

1950'lerde Şanlıurfa'ya uçak seferleri yapılırken yıllarca aradan sonra 1980'Lerde yeniden 1950'lerdeki gibi bir hava alanına kavuştu.

Sonuçta kaybettiklerimizi yeniden bulma sevinçlerimizi yaşamaktayız. İşte dileğimiz bu sevinçlere bir sevincin daha eklenmesidir.

Siverek Vilayeti.. Vilayeti kaybettik, kaza oldu. Yeniden il olması çalışmaları yaygınlaşmış bulunmaktadır.

Neden Siverek Vilayeti :

Siverek'in Vilayet olması için idari, sosyal ve ekonomik birçok sebep vardır. Bu sebepleri tek tek saymak mümkün. Ama biz inanıyoruz ki bu konuda karar verecek tüm makam ve kurumlar, bunları çok daha iyi incelemişler ve biliyorlar.

Asıl önemli olan kamuoyunun meseleye sahip çıkmasıdır. Biz başta parlamenterlerimiz olmak üzere ilgili tüm kişi ve kuruluşları bu konuda gayret göstermeye davet ediyoruz. Sevgili Siverehemşehrilerimizin de vilayet olmak için gerekli taban ve altyapıyı hazırlamaya bu konuda çalışmaya ve maddi manevi fedakârlıkta bulunmaya çağırıyoruz. Devlet ve Millet el ele vererek birbirine güç verdiği taktirde Siverek İl'inin bu mutlu gününe beraber kavuşacağız.

Seyyid A. KAYA

ÖLÜMÜ SEVEN İBRAHİM BEY

V.

İbrahim Bey'in Güncesinden Notlar -1

Sonradan anlattılar:

ben doğarken annem,
gözyaşlarıyla yıkamış tenimi,
ağitlar dizmiş günboyu
sonradan olacak yazgıma.
Ağlarsa bir anne ağlar
dağ gibi, oğulları, nazlı kızları için.

Çünkü büyümeyen çocuklar,
böyle bilir anne yüreği.
ama aldandı işte herkes gibi,
büyüdüm ve karanlık ormanlardan geçtim.
bunu görmedi annem
peyderpey sürüldü önüme
insanların çekeceği tüm acılar,
ve sanki ben

dünyayı omuzunda taşıyan hamal.
gibi iri ayakları toprağı titreten
bir dev
yani acının kralı.

VI.

İbrahim Bey'in Güncesinden Notlar-2

Kadınların gözleri neden iri,
köpekler niçin salya bırakıyor,
şehrin kaldırımlarına.
radyolar anons eder
"on yılda bir ihtilal haberlerini"
niçin çocuklar ölsün açlıktan
-obur olmak dünya nüfusunu mu arttırıyor-
ve niçin insanların tüm acılarını
ben çekiyorum.
niçin ben çekiyorum
yaşanmayacak tüm acıları.
hesap versin bana insanlar
ve şapkalarını indirsin
yürekli erkekler ve kızlar

Çünkü şapkalar gizler bakışları
güneşin aydınlığından
kimse yürek taşımıyor artık
ve indirmiyor pazularını
kıllı göğsüne
benim göksüne indirecek pazularım
hiç olmadı çocukluğumdan beri şapkam,
bu yüzden gözlerim miyop.

GAP VE ŞANLIURFA -1

Ortaya Çıkışı, Yapısı ve Kapsamı, Bölgede Beklenen Gelişmeler ve Etkileri Üzerine Kısa Bir Çalışma

Emir Doğu

Giriş

Kısaca GAP diye anılan ve 1980 sonrası Türkiye'nin gündemini neredeyse tek başına dolduran Güneydoğu Anadolu Projesi; nedir, nasıl ortaya çıkmıştır, ortaya çıkış gayesi ve söz konusu proje itibarıyla bölgede meydana gelebilecek değişimler, şu ana kadar değişik kaynaklarca sık sık ifade edildiği halde, sanırım, bunların hepsini birlikte içeren bir kaynak şu an elimizde yoktur. Çeşitli teknik ve endüstriyel tablo ve rakamlar gün aşırı basın yayın organlarını dolduruyor. Ancak tamamen teknokrat ve bürokratlara yönelik bu çalışmalar sokaktaki insanımız açısından, bu projenin kimliğini henüz açık seçik bir duruma getirmemiştir.

Biz bu çalışmamızda GAP'ın yukarıda sıraladığımız yanlarını, eldeki mevcut kaynaklara dayanarak anlatmaya çalışacağız.

A.Ortaya Çıkışı

GAP'ın teorik planda ortaya çıkışı hakkında bir süre önce gazetelerde yer alan polemikleri hatırlarsınız. Politikacılar bu önemli projeden söz edilirken kendi isimlerinde geçmesi için uzun süre gazete manşetlerini işgal etmişlerdi.

Biri projeyi kendisinin yürürlüğe koyduğunu savunurken, bir başkası projenin asıl fikir babasının kendisi olduğunu ileri sürmüştü.

Tartışmaların yoğun bir şekil aldığı sıra Türkiye genelinde pek tanınmayan, ama GAP'ın merkezi durumundaki Şanlıurfa'nın, özellikle orta yaş kuşaktan insanların yakından tanıdığı bir isim Hacıkamiloğlu, projenin esasında kendi düşüncesi olduğunu iddia etti.

Cemil Hacıkamiloğlu, Şanlıurfa'da bir süre Belediye Başkanlığı da yapmıştı. Projeyi Belediye Başkanlığı döneminde düşündüğünü ileri süren Hacıkamiloğlu şunları söylüyordu :

"1957'de Cumhurbaşkanı Celal Bayar'la görüşürken 'Harran Ovasının vaktiyle Fırat ve Dicle nehirlerinden istifade ettiğini, halen kazılarda su kanallarına rastlandığını, Fırat nehrinden su alınacak olursa 9-10 milyon insanın Urfa'da barınacağını, Türkiye'de işsiz bir kimsenin kalmayacağını' etraflıca anlattım. 'Bu iş aklıma yattı' dedi. 'Yaver gel' dedi. 'Harran Ovasının sulanması için ne'et, etüt yaptıralım.' İşte o zaman Celal Bayar etüt yaptırdı, mümkün, uygun görüldü. Celal Bayar tarafından başlatılan Harran Ovasının sulama işi halen devam etmektedir." (1)

Böylece projeyi sahiplenme tartışmalarına bir isim daha eklendi. Ancak saygıdeğer insan Cemil Hacıkamiloğlu'nun ileri sürdüğü tartışma kabul etmez belgeler, projenin ilk defa 1950'lerde bu isimtarafından ortaya atıldığını meydana koymaktadır.

Biz, yine de bu konuyu ikiye ayırırsak doğru olur diye düşünüyoruz. Birincisi, Harran Ovası'nın Fırat ile sulanmasının düşünce olarak ortaya atılması. İkincisi Harran Ovasının Fırat ile sulanmasının projelendirilmesi.

Projelendirme çalışmalarının 1950'li yıllarda başladığı bilinmektedir.

Ancak asıl araştırmaya değer olan önceki yüzyıllarda hatta binyıllarda ovanın Fırat'la sulanması düşünüldü mü? Hatta biraz daha ileri giderek "Ova Fıratla sulandı mı?" diye sormak mümkün.

B.Yapısı ve Kapsamı:

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde tarımsal üretimi arttırmanın yanısıra hidro elektrik güç üretiminin de hedeflendiği GAP Projesi Türkiye'nin en kapsamlı proje girişimidir.

Adıyaman, Batman, Şırnak, Siirt, Diyarbakır, Şanlıurfa, Mardin ve Gaziantep illerini kapsamına alan GAP, 13 sulama ve enerji projesini içeriyor. Bu 13 projenin içerisinde 21 baraj ve 17 elektrik santrali yer almaktadır.

Fırat ve Dicle Nehirleri üzerinde yapımı öngörülen barajlar, hidro elektrik santralleri ve sulama tesislerinin yanısıra tarım, ulaştırma, sanayi eğitim, sağlık ve diğer sektörleri de kapsayan entegre bir projedir.

GAP; Aşağı Fırat Projesi, Karakaya Projesi, Sınır Fırat Projesi, Suroç Baziki Projesi, Adıyaman-Kahta Projesi, Adıyaman-Göksu-Araban Projesi, Gaziantep Projesi, Kralkızı-Dicle Projesi, Batman-Silvan Projesi, Garzan Projesi, Ilısu Projesi, Cizre Projesi gibi alt ünitelerden oluşmaktadır.

Proje ve alt üniteleri hakkında kaba bilgiler aşağıdaki çizelgede sunulmuştur. (2)

No. PROJE	SULAMA KAPASİTE ALANI	(KW)	ÜRETİM (KWh/yıl)	İLLER	İLLER
1. Aşağı Fırat Projesi					
1.1 Atatürk Barajı ve HES	-	2.100	8.900	Adıyaman-Şanlıurfa	I/D
1.2 Urfa Tüneli ve HES	-	48	124	Şanlıurfa	I/D
1.3 Urfa Harran Sulaması	141.835	-	-	Şanlıurfa	I/D
1.4 Mardin-Ceylanpınar Sulaması					
1.4.1. Birinci Aşama Sulaması	185.539	-	-	Mardin/Şanlıurfa	F/T
1.4.2. İkinci Aşama Sulaması	149.000	-	-	Mardin/Şanlıurfa	F/T
1.5. Siverek Hilvan Pompaj Sulaması	150.105	-	-	Şanlıurfa	I/A
1.6. Bozova Pompaj Sulaması	69.702	6	16	Şanlıurfa	I/A
2. Karakaya Barajı ve HES projesi	-	1.800	7.354	D.Bakır/Şanlıurfa	Uygulamada
3. Sınır Fırat Projesi					
3.1. Birecik Barajı ve HES	-	572	2.519	Gaziantep/Şanlıurfa	D/P
1.2. Karkamış Barajı ve HES	-	180	653	Gaziantep/Şanlıurfa	D/P
4. Suroç Baziki Projesi	148.500	44	107	Şanlıurfa	I/A
5. Adıyaman Kahta Projesi					
5.1. Hidroelektrik Santralleri (5 proje)	-	195	509	Adıyaman	M/P
5.2. Sulama Projeleri (5 Proje)	77.324	-	-	Adıyaman	M/P
6. Adıyaman Göksu Araban Projesi	71.598	7	43	Adıyaman/Gaziantep	F/T
7. Gaziantep Projesi					
7.1. Hançaz Barajı ve Sulaması	7.350	-	-	Gaziantep	Uygulamada
7.2. Kayalık Barajı ve Sulaması	13.530	-	-	Gaziantep	I/D
7.3. Kemlin Barajı ve Sulaması	1.358	-	-	Gaziantep	F/T
7.4. Birecik 8.Göl Pom.Sulaması	63.021	-	-	Gaziantep	F/T
ALT TOPLAM (1-7) Fırat Havzası	1.031.203	5.345	18.477		
8. Dicle Kralkızı Projesi					
8.1 Kralkızı Barajı ve HES	-	90	148	Diyarbakır	I/D
8.2 Dicle Barajı ve HES	-	110	298	Diyarbakır	I/D
8.3 Dicle Sağ Sahil Sulaması	52.033	-	-	Diyarbakır	I/D
8.4 Dicle Sağ Sahil Pompaj Sulaması	14.047	-	-	Diyarbakır	D/P
9. Batman Projesi					
9.1 Batman Barajı ve HES	-	185	483	Diyarbakır/Siirt	I/D
9.2 Batman Sağ Sahil Sulaması	18.758	-	-	Diyarbakır	D/P
9.3 Batman Sol Sahil Sulaması	18.932	-	-	Siirt	D/P
10. Batman Silvan Projesi	387.000	240	564	Diyarbakır	M/P
11. Garzan Projesi	50.000	90	315	Bitlis/Siirt	M/P
12. Ilısu Barajı ve HES	-	1.200	3.838	Mardin/Siirt	D/P
13. Cizre Projesi					
13.1 Cizre Barajı ve HES	-	240	1.205	Mardin	D/P
13.2 Silopi Sulaması	32.000	-	-	Mardin	F/P
13.3 Nusaybin-Cizre-İdil Pompaj Sul.	83.000	-	-	Mardin	F/P
ALT TOPLAM 8-13 DICLE NEHİR HAVZASI	601.824	2.215	8.526		
TOPLAM(1-13) TÜM GAP	1.593.027	7.450	27.342		

HARRAN

Tamamen gerçekleştiği zaman toplam 1.6 milyon dönüm alanın sulu tarıma açılacağı GAP Projesinde 7561 MW hidroelektrik g üretimi öngörülmektedir. (3)

C-Bölgede Beklenen Değişmeler

GAP dolayısıyla bölgede beklenen değişmeleri iki kategoride incelemek mümkündür.

1. Tarımsal retim ve Ekonomik Alan
2. Sosyal Alan

1. Tarımsal retim ve Ekonomik Alan

26 milyar KW saatlik elektrik üretimi ve 1.7 milyon hektarlık bir alanın sulanmasını sağlayacak olan Güneydoğu Anadolu Projesi gerçekleştiğinde sadece bölgenin değil, tüm Türkiye'nin kalkınmasında önemli bir rol oynayacaktır.

Aşağıdaki tablo GAP bölgesinde mevcut durum ve su lama sonrası durumu karşılaştırırken üretimde meydana gelebilecek değişmeler hakkında bize bilgi verir. (4)

GAP SULAMALARI SONUCU BAZI ÜRÜN ARTIşLARI TÜRKİYE

<u>ÜRÜNLER</u>	<u>1985 ÜRETİM TON</u>	<u>GAP'TAN SONRA İLAVE ARTIş TON</u>
Pamuk	1.346.000	685.000
Tütün	170.000	18.888
Pancar	9.830.060	4.098.895
Yağlı Tohumlar	1.807.904	1.327.820
Mısır	2.300.000	117.869
Pirinç	630.000	141.838
Sebze Bostan	14.823.000	3.513.842
Hayvan Yemi	4.836.454	1.092.898
Bağ	3.000.000	47.922
A.Fıştığı	30.000	66.458
Meyve	1.303.900	660.019
Tahıllar	28.300.000	2.467.000
Baklagiller	1.318.000	83.500

Üretimdeki bu artişla beraber, tarıma dayalı sanayi kollarında da gelişmeler öngörülmektedir. Madencilik, ulaşım, inşaat, sanayi ürünleri imalatı gibi dallarda tarımla paralel bir değişme ortaya çıkacaktır.

2. Sosyal Alan

GAP dolayısıyla sosyal alanda meydana gelebilecek en önemli değişme sanırım, nüfus açısından olacaktır. Projenin büyüklüğü, Türkiye'nin ekonomik yapısını değiştirecek lde olduğu için, bölgeye güçlü bir insan akışı olacaktır. Tarımsal retimde ve bununla birlikte gelişecek olan tarıma dayalı sanayi kollarında istihdam imkanları ister istemez bölgeyi cazibeli kılacaktır.

